

Barn och ungas sociala förutsättningar för hälsa och utbildning

Mats Jakobsson

Peter Waara

- Varför är utbildning så viktig?
 - Jobbmöjligheter för individer/familjer
 - Livskarriär, vidgade sociala nätverk
 - Hälsa
 - Tillväxt, konkurrenskraft, motståndskraft, innovation

- Varför är utbildning så viktig?
 - Jobbmöjligheter för individer/familjer
 - Livskarriär, vidgade sociala nätverk
 - **Hälsa**
 - Tillväxt, konkurrenskraft, motståndskraft, innovation

Grundantaganden

- Kausalitetsantagande
 - Utbildning → hälsa
 - Hälsa → utbildning
- Nivåer
 - Grupp faktorer (ej möjliga att härleda ner på individnivå även om de har effekt på individnivå)
- Livsstil och social klass eller individuella val och handlingar?
- Olika tillgång till utbildning och utbildningskapital
 - Bostadsort, social klass, genus, etnicitet...

Omfattande forskning

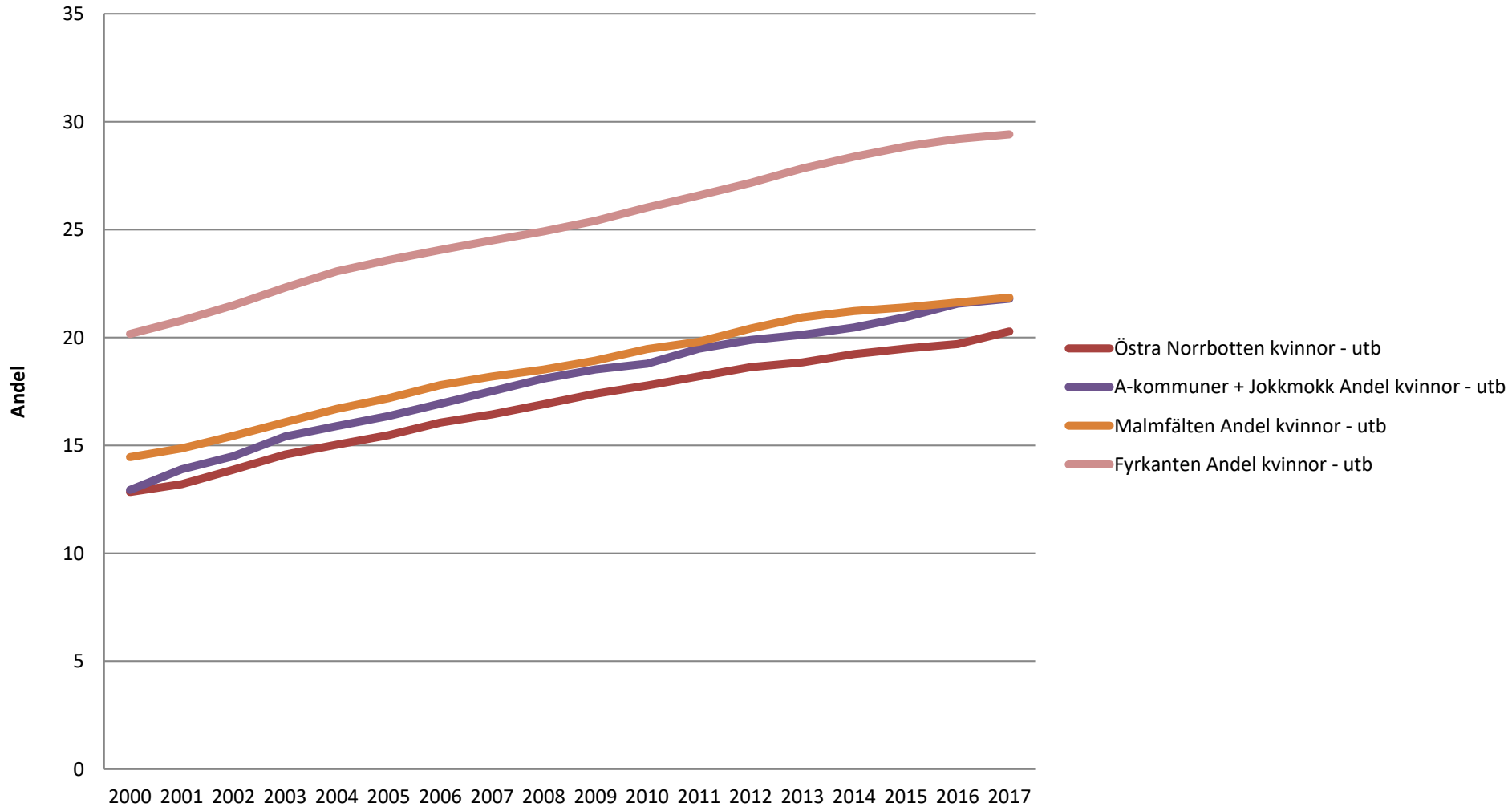
- 3,6 miljoner träffar på Google Scholar som entydigt talar samma språk
 - Gäller hela spektrumet av hälsofaktorer – ju mer utbildning, desto mindre problem.
 - Hjärta/kärl
 - Barnfetma
 - Diabetes
 - Tandstatus
 - Etc.

- Enkla relationer:
 - kopplingen mellan utbildning
 - och **rökning/snusning** är stark... vilket leder till ökad förekomst av bl.a. **hjärt/kärlsjukdomar**... som leder till avsevärda **skillnader i medellivslängd** mellan olika grupper i skilda sammanhang
- Komplexa relationer:
 - Intersektionalitet
 - Samverkan mellan genus, social klass, etnisk bakgrund och utbildningsnivåer m.fl.

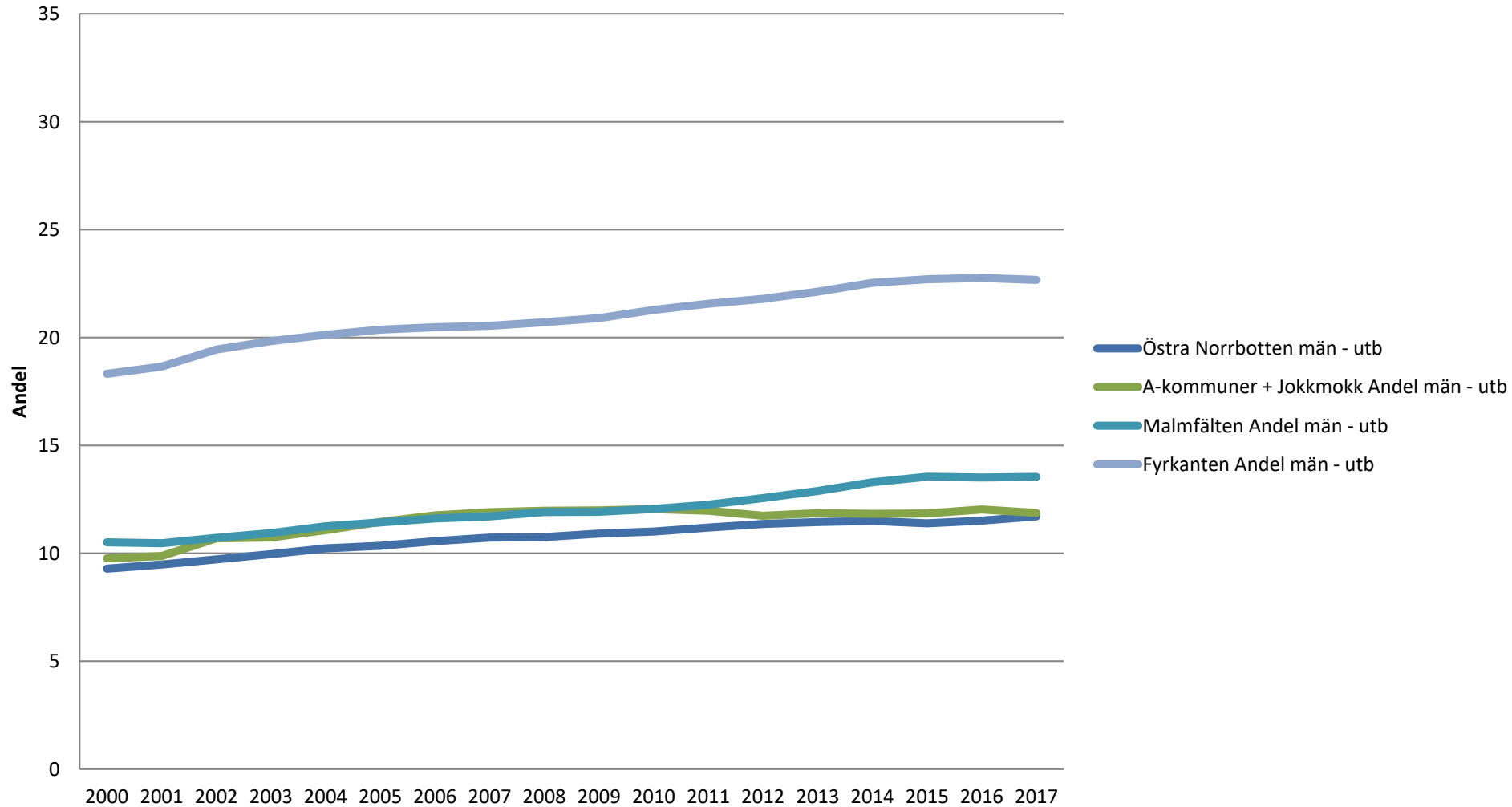
- Enkla relationer:
 - kopplingen mellan utbildning
 - och **alkoholkonsumtion** är stark... vilket leder till ökad förekomst av bl.a. **hjärt/kärlsjukdomar**... som leder till avsevärda **skillnader i medellivslängd** mellan olika grupper i skilda sammanhang
- Komplexa relationer:
 - Intersektionalitet
 - Samverkan mellan genus, social klass, etnisk bakgrund och utbildningsnivåer m.fl.

- Enkla relationer:
 - kopplingen mellan utbildning
 - och olika slags **riskbeteende** är stark... vilket leder till ökad förekomst av bl.a. **hjärt/kärlsjukdomar**... som leder till avsevärda **skillnader i medellivslängd** mellan olika grupper i skilda sammanhang
- Komplexa relationer:
 - Intersektionalitet
 - Samverkan mellan genus, social klass, etnisk bakgrund och utbildningsnivåer m.fl.

Andel i befolkningen som har någon form av högskolestudier bakom sig... 2000-2017 (SCB)

Andel i befolkningen som har någon form av högskolestudier bakom sig... 2000-2017 (SCB)

...tillgång till utbildning...

- Närheten till högskola/universitet...?
- Kopplingen mellan lokala arbetsmarknader och tillgång till välutbildad personal
- Tillväxt eller recession
 - Väsensskilda lokala verkligheter
- Åldrande befolkning
- Utflyttning
 - ”Brain-drain”

Förväntad livslängd

- Ett gossebarn i Östra Norrbotten väntas leva 7-9 år kortare jämfört med ett barn som föds (och växer upp) i Danderyds kommun.
 - Utbildningsnivåerna skiljer sig åt avsevärt
 - Klasskillnader
 - Inkomstskillnader
 - Livsstilskillnader
 - Befolkningsammansättningen
 - Homogen eller heterogen
 - Mobilitetsmönster

Varför just utbildning?

- Kunskap om
 - Hälsa och beteende
 - Motivation och inre tillfredsställelse
 - Förebyggande och främjande
 - Livsstilsrelaterad
- Starkt knuten till socialgruppstillhörighet
 - Ekonomiska dimensioner
 - Yrkesmöjligheter
 - Stimulans
 - Arbetsmiljö
 - Valmöjligheter i livet
 - Mobilitet
 - Social nätverk som är främjande

- I kombination med en vikande arbetsmarknad får låg utbildningsnivå starkare negativ effekt på hälsa
- I kommuner med hög arbetslöshet slår utbildning starkare igenom jämfört med kommuner med låg arbetslöshet (trots relativt låg utbildningsnivå)
 - Jämför Gnosjö med Haparanda
- Män särskilt sårbara
 - Maskulinitetsideal (jmf. Försäkringskassan)?

Några exempel på ”intersektionalitet”:

- Kommunnivå (aggregerade data) – samtliga kommuner i Sverige
- Individnivå – Hälsa på lika villkor/Norrbotten
- Kontext – skola och hälsa - hälsosamtal i skolan

Indikatorer för befolkningsmässiga förutsättningar och folkhälsoindikatorer, tillit, psykiskt välbefinnande och självuppskattad hälsa. Multipel regression (OLS). Sveriges kommuner 2017, N=294

	Andel med nedsatt psykiskt välbefinnande		Andel med god självuppskattad hälsa	
Förutsättningar för folkhälsa	B	Beta	B	Beta
Andel arbetslösa	,113 es	,122	-,470**	-,230
Andel med minst 3 år gymnasium	-,082**	-,261	,275***	,403
Andel kvinnor i befolkning	,091 es	,031	,668 es	,106
Andel utrikes födda	,042 es	,112	,051 es	,062
Medianinkomst tusental kronor	-,021 es	-,182	,012 es	,048
Medelålder	-,352***	-,382	-,231 es	-,115
Folkmängd tusental personer	,004**	,162	-,004 es	-,067
Konstant	25,1		32,6	
Justerat R2	38,9		48,4	

Självuppskattad hälsa i Norrbotten 2014. Sannolikhet att betrakta den som god bland 18-29 åringar.

	18-29 år	
	B (log odds)	Exp(B) Oddsquot
Medborgerlig bakgrund, svensk refgrupp	-,334***	,716
Regioner, Fyrkanten ref.grupp		
Malmfälten	,062es	1,064
Östra Norrbotten	,616***	1,851
Inlandskommuner	,179**	1,196
Kön, Man ref.gr	-,187***	,753
Social kategori, Ej klassificerbara ref.grupp		
Arbetare, ej yrkesutbildad	,609***	1,839
Arbetare yrkesutbildade+lägre tjänstemän	,430***	1,537
Tjänstemän på mellannivå	1,105***	3,020
Högre tjänstemän	1,375***	3,956
Kontantmarginal, har ej marginal ref.grupp	,427***	1,533
Tillit till institutioner, låg/ingen tillit ref.grupp	,162***	1,176
Tillit till andra människor, saknar tillit ref.grupp	,022es	1,022
Närhet till annan, saknar ref.grupp	,889***	2,432
Socialt stöd, saknar ref.grupp	1,119***	3,063
Röker ej tobak	,613***	1,845
<i>daglig rökning ref.gr</i>		
Alkohol, sällan/aldrig berusad	,291***	1,338
<i>berusad minst en gång/månad ref.gr</i>		
Intag frukt och grönsaker		
<i>sällan/aldrig ref.gr.</i>		
	Dagligt intag	,097*
	Flera ggr/vecka	-,074es
Motion på fritiden		
<i>stillasittande fritid ref.gr</i>		
	Måttlig	,438***
	Måttlig och regelbunden	1,056***
	Regelbunden	1,033***
Konstant	-1,266	
Nagelgerke, pseudo r ²	,213	
N=201798		

Hälsosamtal i skolan – åk 7 och åk 1 gymnasium, födda 1997/1998 i Norrbotten – några preliminära resultat. Vad händer mellan åk 7 och åk 1 i Gymnasium?

	Samtal i Åk 7+Gymnasium		Samtal enbart Åk 7		Samtal enbart Gym Åk 1	
	Pojke	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	Flicka
God självskattad hälsa	97,5 Åk 7 92,7 Gy 1	96,4 Åk 7 80,4 Gy 1	96,4	93,9	88,2	71,7
God fysisk hälsa (avsaknad av besvär)	61,5 Åk 7 86,2 Gy 1	39,7 Åk 7 62,2 Gy 1	53,2	38,4	82,1	49,8
God psykisk hälsa (avsaknad av besvär)	68,7 Åk 7 60,6 Gy 1	49,0 Åk 7 23,7 Gy 1	59,0	42,7	49,7	23,7
N=	763	735	310	281	296	219

Kommentar: Genusskillnader, självskattad god hälsa minskar mellan åk 7 och gymnasium, god fysisk hälsa blir vanligare bland både pojkar och flickor medan det omvända gäller psykisk hälsa i termer av avsaknad av besvär. Generellt uppfattas hälsan sämre bland elever som bara varit med om hälsosamtal i antingen åk 7 eller åk 1 på gymnasium, vad avspeglar detta?

Slutsatser

- Den enskilt viktigaste främjande insatsen för folkhälsa är utbildning
- Långsiktigt arbete där skolan och lokalsamhällets roll är mycket stor
- Föräldrars och närstående vuxnas roll som förebilder, folkrörelserna (studieförbund, idrott...)
- Rättviseaspekten – tillgång till utbildning
 - Att få ett kort eller ett långt liv beroende på var man föds?

- Valfrihet... Aftonbladet eller Expressen..
 - Utfallet av barnens val är starkt beroende av föräldrars utbildningsbakgrund och yrkesposition
 - T.ex. LGY-94: individens framtida studie- och yrkeskarriären avgörs mycket tidigt
 - Kultur och bildning
 - Hälsobeteende
 - Vad ska vi med valfrihet till?
 - Att ge möjligheter åt alla eller att förstärka den sociala skevheten?

Teens
Mission Urban Rural
School-Based Programs
Change Partnerships Expanding Professional
Reproductive Development Illinois
Evaluation Technology Community
Prevention Nursing Contact Hours Vision Family Planning Access
Experienced Teachers Wisconsin Pregnancy Indiana
Supportive Evidence-Based Clinicians Health
Communication Sexual Services Minnesota STDs Opportunities Relationships
Michigan Collaboration Innovation Parents Ohio Resources
Quality Outcomes Adolescents
Technical Assistance
Comprehensive
Wisconsin
Pregnancy
Indiana
Opportunities Relationships
Ohio Resources
Parents
Michigan Collaboration Innovation
Wisconsin
Pregnancy
Indiana
Opportunities Relationships
Ohio Resources
Parents

Tack!